

ФОНДОВИЙ РИНОК ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2022.4.08>

Постановка проблеми. Для відновлення та стабілізації економічного розвитку в Україні необхідно забезпечити доступність до інвестиційних ресурсів через ефективні механізми формування капіталу. Тому актуальним питанням є дослідження сутності та уточнення функцій фондового ринку в умовах глибокої кризи, а також як інструменту реалізації фінансової політики в країні. *Метою статті* є теоретичне узагальнення сутності категорії фондовий ринок та уточнення функцій фондового ринку під час стабілізації національної економіки. *Предмет дослідження* – сутність та функції фондового ринку в контексті відновлення та стабілізації економічного зростання. *Методи, використані в дослідженні:* узагальнення, порівняння, аналіз, синтез. *Виклад основного матеріалу.* У статті висвітлено дискусійні питання щодо дефініцій «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів». Запропоновано уточнене визначення поняття «фондовий ринок» з врахуванням сучасних умов функціонування економіки України. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад виділено ключові функції фондового ринку. З'ясовано особливості прояву функцій фондового ринку під час відновлення та стабілізації національної економіки. *Практичне значення одержаних результатів* полягає в формуванні теоретичного базису для визначення пріоритетних напрямків розвитку фондового ринку в кризових умовах. *Висновки дослідження.* Стабілізація національної економіки значною мірою залежить від розвитку та функціонування фондового ринку, який дозволить забезпечити збалансований розподіл капіталу для відновлення стійкості економічного розвитку після завершення воєнних подій в Україні. Фондовий ринок є системою економічно-правових відносин, пов'язаних із емісією та обігом цінних паперів та їх похідних, має діяти згідно з відповідними стандартами й виконувати низку функцій. З огляду на його призначення в економічній системі країни в період глибокої кризи ключовими функціями є мобілізаційна, розподільна (перерозподільна), регулююча, ціноутворююча, інформаційна, стабілізаційна, стимулююча.

Ключові слова:

фондовий ринок, ринок цінних паперів, функції фондового ринку, стабілізація економічного розвитку, капітал.

THE STOCK MARKET AS AN TOOL FOR STABILIZING THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Formulation of the problem. To restore and stabilize economic development in Ukraine, it is necessary to ensure access to investment resources through effective capital formation mechanisms. Therefore, an urgent issue is the study of the essence and clarification of the functions of the stock market in conditions of a deep crisis, as well as as a tool for the implementation of financial policy in the country. *The purpose of the article* is a theoretical generalization of the essence of the stock market category and clarification of the functions of the stock market during the stabilization of the national economy. *The subject of the research* is the essence and functions of the stock market in the context of recovery and stabilization of economic growth. *The methods of the research:* generalization, comparison, analysis, synthesis. *The statement of basic materials.* The article highlights controversial issues regarding the definitions of "stock market" and "securities market". A refined definition of the concept of "stock market" is proposed, taking into account the current conditions of the functioning of the economy of Ukraine. Based on the generalization of the theoretical and methodological principles, the key functions of the stock market are highlighted. The peculiarities of the manifestation of the functions of the stock market during the recovery and stabilization of the national economy have been clarified. *The practical significance of the*

¹ Серед Олена Олександрівна, канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Київ, Україна.

Sereda Olena, Ph.D. of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Banking, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-0547-2077

e-mail: sered1010@gmail.com

obtained results lies in the formation of a theoretical basis for determining the priority directions of the development of the stock market in crisis conditions. *Conclusions and perspectives of further research.* Stabilization of the national economy largely depends on the development and functioning of the stock market, which will ensure a balanced distribution of capital to restore the stability of economic development after the end of the war in Ukraine. The stock market is a system of economic and legal relations related to the emission and circulation of securities and their derivatives, it must act in accordance with the relevant standards and perform a number of functions. Given its purpose in the country's economic system during a period of deep crisis, the key functions are mobilization, distribution (redistribution), regulation, price formation, information, stabilization, and stimulation.

Key words:

stock market, securities market, stock market functions, stabilization of economic development, capital.

Постановка проблеми. Незважаючи на різні складнощі в Україні в умовах широко-масштабних воєнних дій національна економіка продовжила функціонування. Вдалось зберегти відносну макроекономічну стабільність та подолати масштабну зупинку виробництва [1]. Але для стабілізації економічного розвитку в Україні необхідно забезпечити доступність до інвестиційних ресурсів через ефективні механізми формування фінансових ресурсів фінансових і нефінансових корпорацій. Ресурсне забезпечення відновлення економіки після кризи внаслідок воєнних обставин потребує широкого використання державних та корпоративних цінних паперів як фондових інструментів формування фінансових ресурсів. Фондовий ринок завдяки своїй фінансовій ресурсомісткості відіграє важливу роль у фінансовій системі будь-якої країни. Функціонування ринку цінних паперів дає змогу забезпечити фінансування потреб суб'єктів господарювання у сфері фінансових та нефінансових корпорацій та держави. Фондовий ринок є значущим також у соціальній та політичній сферах. У політичній сфері розвиток фондового ринку посилює позиції та покращує імідж країни на світовому рівні, що сприяє припливу зовнішніх інвестицій [2]. Дослідження сутності та уточнення функцій фондового ринку як ефективного механізму акумулювання фінансових та інформаційних ресурсів в умовах глибокої кризи, а також інструменту реалізації фінансової політики в країні є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти фондового ринку широко висвітлені в працях вчених, таких як Абуслідзе Г. [3], Барановський О. І. [4], Ботвіна Н.О. [5], Василик О.Д. [6], Головач М. [7], Гноєвий В. Г. [8], Джус С. І. [9], Ємельянова Л. О. [10], Капелюшна Т. В. [2], Онішко С. В., Слободяник А.

[3], Тарасович Л. [3], Тобін Д., Тьюлз Р., Шелудько В., Школьник І.

В центрі уваги науковців перебувають проблеми трактування сутності фондового ринку та визначення його складових. Проведений аналіз наукової літератури підтвердив відсутність єдиного підходу до сутності фондового ринку, а особливо в умовах стабілізації національної економіки та інноваційного розвитку.

Метою статті є теоретичне узагальнення сутності категорії фондовий ринок та уточнення функцій фондового ринку під час стабілізації національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль у забезпеченні розвитку національної економіки відіграють фінансові відносини, які реалізуються на фондовому ринку через його інструменти. Цінні папери і фінансові відносини – це явища, які нерозривно пов'язані з процесами формування фінансових ресурсів, а фондовий ринок є частиною ринку капіталів, де капітал залучається шляхом випуску і продажу цінних паперів. Цінні папери посвідчують корпоративні права, позикові відносини та взаємні зобов'язання щодо майбутніх операцій.

Фондовий ринок забезпечує суб'єктам господарювання доступ до ресурсів, які є додатковими інвестиційними можливостями для учасників. Така перевага є важливою як для фінансового забезпечення окремих суб'єктів господарювання, так і на рівні функціонування усієї фінансової системи. Збільшення масштабів накопичення капіталу в сучасних умовах зумовило розвиток фондового ринку як інституційної складової фінансового ринку. Через фондовий ринок такий капітал перерозподіляється до суб'єктів господарювання, які мають потребу у ньому, що є важливим макроекономічним завданням. У такий спосіб здійснюється вільне переміщення фінансових ресурсів від інвестора до влас-

ника матеріальних благ. Одночасно у суб'єктів господарювання з'являється стимул розвиватися та бути прозорими. Фондовий ринок як економічна категорія відбиває соціально-економічні відносини, які формують зрештою його суть, тобто зв'язки і відносини як усередині самого ринку, так і у взаємодії з іншими економічними категоріями. Фондовий ринок відноситься до тієї частини фінансового ринку, яка функціонує на основі укладення угод з цінними паперами. Повноцінний ринок цінних паперів - це інструмент залучення інвестицій і наповнення бюджету.

Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» визначає фондовий ринок (ринок цінних паперів) як «сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів)» [11], тобто вітчизняне законодавство не відрізняє визначення «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів».

Серед науковців сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття «фондовий ринок», тому для його уточнення логічним є дослідження категорій «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів».

Василик О. Д., Шаманська О. І., Слободський С. М. розуміють категорії «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів» однаковими, визначає як «особливу сферу ринкових відносин, де завдяки продажу цінних паперів здійснюється мобілізація фінансових ресурсів для задоволення інвестиційних потреб суб'єктів економічної діяльності» [6, с. 326-327; 12].

Гноєвий В.Г., Резяпов К.І. вважають, що «фондовий ринок органічно пов'язаний з рухом вартості в її грошовій формі, утворенням і використанням різноманітних грошових фондів у вигляді цінних паперів [8]. Вони розглядають фондовий ринок з функціональної позиції, як механізм управління макроекономічним розвитком країни, що відображає складну організаційно-економічну систему з високим рівнем цілісності і закінченості технологічного циклу.

Як «сукупність емісійних, облікових і торговельних операцій інвестиційного характеру щодо базових фінансових активів та фінансових інструментів, здійснюваних за допомогою організаторів торгів (фондових бірж), професійних учасників ринку та приватних інвесторів» трактує фондовий ринок

Джус С. І. [9]. На його думку, фондовий ринок є синергією ринку цінних паперів та економічних відносин, що відбуваються в процесі залучення, розподілу й перерозподілу фондів коштів.

Ботвіна Н. О. [5] схиляється до того, що ринку цінних паперів є частиною ринку позикових капіталів, де здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів. Окрім того, вона вважає, що через інституціональну інфраструктуру ринку цінних паперів акумулюються фінансові ресурси юридичних і фізичних осіб та спрямовуються на виробниче й невиробниче вкладання капіталів.

Барановський О. І. [4] теж ототожнює поняття ринку цінних паперів і фондового ринку, вказує на відсутність межі між довготерміновими і короткотерміновими цінними паперами, уточнює що в торгах, крім акцій та облігацій, беруть участь інструменти грошового ринку і деривативи. Капелюшна Т. В. [2] вважає, що фондовий ринок є складовою ринку капіталів, і від державного регулювання залежить ступінь трансформації інвестиційного капіталу на цьому ринку.

Проведений аналіз визначень дефініцій «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів» дозволяє стверджувати, що науковці не зазначають суттєвих відмінностей, які б свідчили про змістовні аспекти їх сутності. Серед найбільш поширених підходів, які використовують в економічній літературі для визначення сутності фондового ринку, можна виокремити такі: частина фінансового ринку або ринку капіталів; механізм, за допомогою якого встановлюються правові та економічні взаємовідносини між учасниками; майданчик для здійснення купівля-продаж цінних паперів; складний механізм пов'язаних з рухом коштів між учасниками ринку.

Тому можна зазначити, що фондовий ринок є одним із сегментів фінансового ринку, на якому у результаті економіко-правових відносин між його учасниками що опосередковують рух капіталів у формі цінних паперів та деривативів. Сутність фондового ринку проявляється в його функціях. З огляду на його призначення в економічній системі країни в період глибокої кризи виокремлюють такі функції: мобілізаційна, розподільна (перерозподільна), регулююча, ціноутворююча, інформаційна, стабілізаційна, стимулююча. Пріоритетами в умовах відновлення України є підвищення ролі фондового ринку у стабілізації національної економіки. З огляду на це з'ясовано вплив фондового ринку під час економічної стабілізації в країні через його функції (таблиця 1).

Таблиця 1 – Вплив фондового ринку під час економічної стабілізації в країні

Функція	Характеристика	Особливості прояву під час економічної стабілізації
Мобілізаційна функція	Залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів інвесторів та забезпечення процесу ефективного нагромадження та використання капіталу	Велика кількість учасників і видів цінних паперів дозволяє робити різноманітні операції одночасно.
Розподільча (перерозподільча)	Забезпечення переливу капіталу між галузями та секторами, розподіл і перерозподіл капіталу суб'єктів господарювання	Задоволення потреб суб'єктів фінансових відносин, забезпечення збалансованого потоку капіталу між галузями, секторами, та сферами діяльності
Регулююча	Створення ефективної системи захисту прав та інтересів інвесторів	Множинність форм і видів правовідносин, учасників правочинів, видів цінних паперів дозволяє вирішити будь-які проблеми економічного розвитку
Ціноутворююча	Формування коректної ринкової вартості цінних паперів та фінансових інструментів	Забезпечення швидкого обороту капіталу за ціною, прийнятною для емітентів, інвесторів та посередників
Інформаційна	Забезпечення оперативної інформації про рух індивідуальних капіталів утворення інформаційних індикаторів для інвесторів, індикації загального стану економіки для всіх суб'єктів господарювання	Інформаційні технології біржових операцій, які постійно оновлюються. Миттєва відповідь на новини може як стабілізувати, так і дестабілізувати економічний розвиток
Стабілізаційна	Вилучення "зайвих" коштів із обороту через цінні папери та зниження рівня інфляції	Фінансові ризики можуть призвести до катастрофічних наслідків і, навпаки, вміле державне регулювання може привести до позитивних змін

Джерело: складено автором на основі [3, 7,13]

Функціональним призначенням фондового ринку є регулювання обігу цінних паперів та деривативів шляхом продажу і визначення справедливої ринкової вартості фінансових інструментів. Слід зазначити, що на основі збалансованого законодавства та непрямого втручання можливо скерувати активність учасників фондового ринку відповідно до пріоритетів державної фінансової політики під час стабілізації національної економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні фондовий ринок є складним механізмом і важливим структурним елементом ринкової економіки, який впливає на фінансові процеси в країні. Стабілізація національної економіки значною мірою залежить від розвитку та функціонування фондового ринку, який дозволить забезпечити збалансований розподіл капіталу для відновлення стійкості економічного розвитку

після завершення воєнних подій в Україні. З'ясовано, що фондовий ринок є системою економічно-правових відносин, пов'язаних із емісією та обігом цінних паперів та їх похідних, має діяти згідно з відповідними стандартами й виконувати низку функцій. В сучасних умовах в Україні функції фондового ринку повинні реалізуватися шляхом використання різних методів регулювання та залучення іноземних інвесторів.

Література

1. Проект Плану відновлення України. Мат. робочої групи «Відновлення та розвиток економіки». 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>
2. Капелюшна Т. В. Аналіз та тенденції розвитку фондового ринку в Європейському

регіоні та Україні. *Бізнесінформ*. 2019. № 12. С. 290–296.

3. Slobodianyuk A., Abuselidze G., Tarasovych L. The mechanism of integration of the Ukrainian stock market in the world stock market. *E3S Web Conf.* 157 04034 (2020). DOI: 10.1051/e3sconf/202015704034

4. Барановський О. І. *Філософія безпеки*: монографія. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 2: Безпека фінансових інститутів.

5. Ботвіна, Н. О. Фінансовий ринок як складова соціально-економічної сфери держави. *Економічний аналіз*. 2018. Том 28. № 1. С. 115-119.

6. Василик О. Д. *Теорія фінансів*: підручник. Київ: НІОС, 2000. 416 с.

7. Головач М. Поняття та значення фінансової безпеки ринку цінних паперів. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 2. С. 45-52.

8. Гноєвий В.Г., Резяпов К.І. Роль фондового ринку в інфраструктурному забезпеченні функціонування ринкової економічної системи. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 5 (16). С. 228-234.

9. Джус С. І. Аналіз наукових підходів до визначення сутності понять “фондовий ринок” та “ринок цінних паперів”. *Статистика України*. 2015. № 4. С. 53-59.

10. Ємельянова, Л. О. Аналіз рівня розвитку фондового ринку в країнах Центральної та Східної Європи. *Економічний аналіз*. 2015. Том 22. № 1. С. 108-116.

11. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 19.06.2020 р. 738-IX. Відомості Верховної Ради України, 2006., № (31). Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення 13.12.2022).

12. Шаманська О. І., Слободиський С. М. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. *Ефективна економіка*. 2017. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

13. Обравит В.І. Економічна природа, функціональна сутність фондового ринку та його місце в структурі фінансового ринку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 23. Ч. 3. С. 97-100.

References

1. Project of the Recovery Plan of Ukraine. Mate. of the working group "Recovery and devel-

opment of the economy". 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>

2. Kapelyushna, T. V. (2019). Analysis and trends of stock market development in the European region and Ukraine. *Business information*, 12, 290–296.

3. Slobodianyuk, A., Abuselidze, G. and Tarasovych, L. (2020). The mechanism of integration of the Ukrainian stock market in the world stock market. *E3S Web Conf.* 157 04034. DOI: 10.1051/e3sconf/202015704034

4. Baranovskyi, O. I. (2014). Security philosophy: a monograph. Kyiv: UBS NBU, 2: Security of financial institutions.

5. Botvina, N. O. (2018). The financial market as a component of the socio-economic sphere of the state. *Economic analysis*, 28 (1), 115-119.

6. Vasylyk, O. D. (2000). *Theory of finance*: a textbook. Kyiv: NIOS, 416.

7. Holovach, M. (2022). Concept and meaning of financial security of the securities market. *Economic analysis*, 32(2), 45-52.

8. Gnoeviy, V.G., Rezyapov, K.I. (2018). The role of the stock market in the infrastructural provision of the functioning of the market economic system. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 5 (16), 228-234.

9. Jus, S. I. (2015). Analysis of scientific approaches to defining the essence of the concepts "stock market" and "securities market. Statistics of Ukraine, 4, 53-59.

10. Yemelyanova, L. O. (2015). Analysis of the level of development of the stock market in the countries of Central and Eastern Europe. *Economic analysis*, 22 (1), 108-116.

11. On capital markets and organized commodity markets: Law of Ukraine dated June 19, 2020, No. 738-IX. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2006, No. (31). Art. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (access date 13.12.2022).

12. Shamanska, O. I., Slobodyskyi, S. M. (2017). Peculiarities of the development of the securities market in Ukraine. *Efficient economy*, 2, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

13. Obravit, V. I. (2017). Economic nature, functional essence of the stock market and its place in the structure of the financial market. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 23(3), 97-100.

Стаття надійшла

до редакції: 11.11.2022 р.

Стаття прийнята

до друку: 29.12.2022р.

Бібліографічний опис для цитування :

Середа О. О. Фондовий ринок як інструмент стабілізації економічного розвитку України. *Часопис економічних реформ*. 2022. № 4 (48). С. 55–59.

